

2013-02-25

Kulturdepartementet

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Läsandets kultur – Litteraturutredningens slutbetänkande, SOU 2012:65

Svenska Förläggareföreningen har beretts tillfälle att lämna synpunkter på ovanstående utredning. Dessa återfinns här.

Sammanfattning

Svenska Förläggareföreningen anser att utredningen har många förtjänster. Beskrivningen av bokmarknaden och dess aktörer är i stort sett korrekt och välbalanserad. Det bör dock påpekas att förändringar skett på marknaden sedan utredningen publicerats som påverkar alla aktörer. För många medlemsförlag är den ekonomiska krisen än mer påtaglig. Föreningens snabbstatistik för 2012 indikerar en kraftigt fallande försäljning. Detta gäller såväl stora som små förlag. Utgivningen minskas och personalstyrkor dras ned. Det faktum att samgåendet mellan Akademibokhandeln och Bokia nu är godkänt och klart påverkar också branschen.

Det starka fokus som utredningen lägger på nödvändigheten att stimulera läsning och bildning, främst bland barn och unga, i *Ett lästlyft för Sverige* anser vi är mycket bra. Men detta fokus innebär också att fler politikområden påverkas. Inte bara kulturpolitiken. Detta är förstås också utbildningspolitik och i viss mån också socialpolitik och därmed borde även medel från dessa sektorer bidra till genomförandet av de förslag som förs fram. Det är känt att skillnaderna mellan de som läser och de som inte läser är mycket mer uttalat för klass än för kön.¹ Därför är det i det längre perspektivet viktigt att det avsätts resurser för att överbrygga dessa skillnader i syfte att motverka ett bildningsmässigt tudelat samhälle.

---

¹ Se t ex: Skolverket (2012d). *PIRLS 2011. Läsförmågan hos elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv.*, Rapport nr 381

De slutsatser som dras och de förslag som läggs, i konsekvens av den beskrivning av verkligheten som görs, är dock inte optimala. Det främsta skälet till det är att inga nya medel tillförs området. Detta gör att förslagen inte kan genomföras inom ett område utan att negativa konsekvenser uppstår på annat håll. Det är inte konstruktivt att demontera fungerande bra stödsystem av det enda skälet att pengarna behövs för att starta nya, mindre prövade eller helt oprövade, stödsystem.

Sammanfattning av föreningens synpunkter:

- Inför satsningen på *Ett läslyft för Sverige* måste nya ekonomiska resurser tillföras. En sådan här stor satsning ska inte finansieras med omflyttade medel, särskilt inte som dessa omflyttningar av medel kommer att få negativa konsekvenser och t ex. leda till en minskad titelbredd i utgivningen och ett minskat antal barn- och ungdomsböcker på folkbiblioteken.
- Det totala litteraturstödsbeloppet måste öka så att det grundläggande syftet med stödet, att garantera bredd och kvalitet i utgivningen, kan uppfyllas.
- Förslaget om att införa ett tak för beviljade litteraturstöd till ett företag eller en koncern om 23 prisbasbelopp kommer att motverka syftet med litteraturstödet, att garantera bredd och kvalitet i utgivningen, och drabbar såväl små som stora förlags utgivning och därmed antalet kvalitativt goda böcker på marknaden.

Svenska Förläggareföreningens synpunkter

Nationella mål för läslyftet

Svenska Förläggareföreningen är mycket positivt inställd till utredningens starka fokus på att öka barns och ungas läsning – förmågan, intresset och vanorna. Ett samlat stort grepp är förmodligen avgörande, inte enbart för alla aktörer i bokbranschen utan förstås också för Sverige, om vi ska kunna bibehålla och öka läsförmågan i landet. Allt för många barn förvärvar inte denna kunskap i tillräckligt hög grad idag vilket leder till att de får sämre förutsättningar som vuxna. Förskolan och skolan har här en mycket viktig roll att spela liksom skolbiblioteken. Dessa frågor och utmaningar rör alltså inte enbart det kulturpolitiska fältet. De handlar också i hög grad om utbildningspolitik.

Vuxna i förskolan och i skolan, och naturligtvis på biblioteken, måste i sin utbildning få den pedagogiska kompetens som behövs för att sätta boken och läsningen i centrum. Det är ingen överdrift att säga att ett fungerande rikt skriv- och talspråk på många sätt är livsavgörande.

Här kan säkert bildningsförbunden med sin långa erfarenhet också spela en viktig roll, precis som utredningen föreslår. Särskilda läsombud i förskolorna tror vi skulle kunna bidra till en positiv utveckling totalt sett.

De nationella mål som förs fram som ett *Läslyft för Sverige* tycker vi därför på det hela taget är mycket positiva. Särskild positivt är att de mindre barnen, förskolebarnen, lyfts fram. Vi är också positiva till att en kommitté tillsätts för att följa arbetet och bedöma om målen nås.

Vår största invändning mot utredningens förslag är som inledningsvis påpekas att inte några nya ekonomiska resurser tillförs. Att förutsättningen för att ett förslag ska kunna genomföras är att ett annat redan etablerat, ofta väl fungerande stöd, tas bort menar vi är orimligt.

Vår inställning är alltså att nya pengar måste tillföras området så att såväl välbehövliga nya former av stöd och verksamheter kan etableras samtidigt som gamla relevanta stöd kan finnas kvar. Dessa pengar ska läggas till i den statliga kulturbudgeten liksom i den statliga utbildningsbudgeten.

Vi är generellt sett tveksamma till kultursamverkansmodellen när det gäller att öka och bredda barns och ungas läsförmåga, läsintresse och läsvana. Det är bra att staten vill tillföra medel för ändamålet. Men dessa medel bör inte – som i de förslag som nu läggs – tas från befintliga fungerande stöd. Vill staten pröva en ny modell med större regional förankring måste nya pengar tillföras.

Endast det nuvarande stödet till litterära evenemang om 14 miljoner kronor menar vi är rimligt att flytta över till kultursamverkansmodellen inom litteraturområdet och till läsfrämjande arbete utanför skolan. Inte mer eftersom inga nya medel tillförs. Tas ytterligare medel enligt utredningens förslag eroderas andra viktiga fungerande system.

För att genomföra de förslag som utredningen lägger krävs ytterligare 38 miljoner kronor. En liten summa i sammanhanget. Vår inställning är att detta belopp ska tillföras i form av nya pengar.

Statligt stöd för inköp av barn- och ungdomsböcker

Vi anser att det statliga stödet till kommunerna för inköp av barn- och ungdomsböcker är positivt och bidrar till att biblioteken kan bygga ut sitt bokbestånd riktat till målgruppen. Rimligtvis innebär stödet att kommunerna verkligen köper in, men också ökar sina inköp. Att samtidigt som utredningen vill sätta fokus på barn och ungas läsande dra in detta stöd är vi mycket negativt inställda till.

Samverkan inom kultursamverkansmodellen för att öka och stärka det läsfrämjande arbetet på regional och lokal nivå har säkert fördelar men vi tror inte att denna samverkan ska ökas på bekostnad av inköpsstödet – eller litteraturstödet. I valet mellan dessa stöd förordar vi att stödet för folkbibliotekens inköp bibehålls, liksom litteraturstödet, som de ser ut idag.

Stöd till evenemang i bokhandeln

Den fysiska bokhandeln har på många håll i landet en svår situation. Priskonkurrensen från internetbokhandeln, varuhus och stormarknader är mycket hård. Om stödet till evenemang i bokhandeln leder till ökade besök i bokhandeln kan det också vara ett sätt att öka såväl bokhandelns attraktivitet som försäljningen.

Stödet till bokhandeln är viktigt men ska inte utökas på bekostnad av att litteraturstödet skärs ned och att stödet till folkbiblioteken för inköp av barn- och ungdomsböcker tas bort. Endast om nya medel tillförs menar vi att det är rimligt att detta stöd införs.

Möjligheter för folkbiblioteken att arbeta aktivt med e-böcker

E-boksutgivningen i Sverige är fortfarande mycket liten. Under de senaste åren har emellertid utgivningen ökat markant. Under 2011 gav föreningens medlemmar ut ca 400 nya e-bokstitlar vilket motsvarade ca 10 % av utgivningen. Siffrorna för 2012 publiceras först i juni 2013 men vi vet alltså redan nu att antalet nya titlar fortsatt att öka.

Det står också klart att den helt dominerande andelen av försäljningen går till biblioteken för utlåning, ca 85-90 %. Den kommersiella marknaden utanför biblioteken utgör alltså endast ca 10-15 %. Det är en verklighet som på sikt inte är hållbar. Den ersättning som förlag och författare får via biblioteksförsäljningen/-utlåningen är idag mycket låg.

Förlagen måste få chans att bygga en kommersiell e-boksmarknad där många nyutgivna titlar, från många olika förlag, också kommer ut och säljs till fullt pris. För att detta ska bli

verklighet måste bibliotekens inköp och utlåning av e-böcker ske på ett sätt som ger rimlig avkastning till förlag och författare. Så är det inte idag.

En annan aspekt på e-boksfrågan är momsen. Konsumentpriset på e-böcker drivs upp av den 25-procentiga momsen. Alla bokformat har som bekant 6 % moms i Sverige utom just digitala nedladdningsbara och strömmande böcker. Vi vet att den digitala boken i mycket hög grad riskerar att utsättas för illegal publicering och fildelning. Respekten för upphovsrätten är bristfällig. Det här är två viktiga faktorer som förlagen måste ta hänsyn till vid e-boksutgivningen.

E-böckerna omfattas, som utredningen också påpekar, inte av det undantag i upphovsrättslagen som ger biblioteken rätt att låna ut böcker. Det är skälet till att e-böckerna inte heller omfattas av bibliotekersättningen. Förläggareföreningens inställning är att det totala belopp som Sveriges Författarfond idag får från biblioteksutlåningen för fördelning till författarna emellertid inte ska minskas om e-boksutlåningen ökar på bekostnad av utlåningen av tryckta böcker.

Vi ansluter oss alltså här till utredningens förslag om att säkerställa att det statliga stödet till författarna bibehålls.

Det ska också sägas att Svenska Förläggareföreningen inte har något emot att alla typer av böcker, i alla typer av format, köps in och lånas ut av biblioteken. Men biblioteken ska inte och får inte bli en marknadsaktör. Bibliotekens roll som läsfrämjare och folkbildare är viktig och vi tror att det är inom det området biblioteken kan utvecklas, möta och stimulera nya besökare till lån och läsning. Här är förstas bibliotekens samlingar av kvalitativt god, också äldre, litteratur av stor betydelse.

Utredningens förslag om att möjliggöra tillhandahållandet av e-resurser, icke upphovsrättsligt skyddade e-böcker, via Libris ställer vi oss bakom. Inga upphovsrättsligt skyddade verk ska emellertid tillgängliggöras denna väg, såvida inte avtal med rättighetshavarna tecknats.

Vi är positiva till att Sveriges Kommuner och Landsting utses som avtalspart gentemot förlagen när det gäller e-böckerna och bibliotekens inköp och utlåning av dessa.

Omprioriteringar inom litteraturstödet

Litteraturstödet infördes för att garantera en kvalitativt bred utgivning i Sverige. Stödet infördes i samband med att Sverige övergav fastprissystemet för böcker och för att möta den

oro som fanns för ett allt för starkt fokus på kommersiella titlar. Tanken med stödet har aldrig varit att stödja vare sig enskilda förlag eller enskilda författare.

Vår grundinställning är fortsatt att endast kvaliteten ska vara avgörande för om en bok ska få litteraturstöd eller ej. Vi menar att det är oväsentligt vilket det utgivande förlaget är, vad bokens innehåll/tema är eller vem författaren är. Litteraturstödet är ett titelstöd, inte ett företagsstöd. Litteraturstödet menar vi vidare ska vara så generellt som möjligt och ges till alla titlar som uppfyller kvalitetskriteriet. Idag är litteraturstödet totalt sett för litet. Reellt har inte beloppet ökat på mycket länge vilket gjort att stödandelen sjunkit till en alldeles för låg nivå. Vi vill att nya pengar tillförs litteraturstödet så att det grundläggande syftet med stödet – att garantera en kvalitativt bred utgivning i Sverige – bibehålls.

Utredningen föreslår att förlag eller förlagskoncerner inte ska kunna få mer statligt litteraturstöd än högst 23 prisbasbelopp per år. Detta menar vi är feltänkt eftersom det endast är kvaliteten som ska avgöra om en titel får stöd eller ej, inte vilken omsättning förlaget har ett visst år. Om staten vill garantera en kvalitativt bred utgivning måste bokförlagen ges lika förutsättningar att verka på marknaden. Det är inte rimligt att tro att den utgivning som, om förslaget genomfördes, inte skulle få stöd, ändå skulle komma ut på andra förlag. Om de förlag som har en omfattande utgivning och lång erfarenhet av kvalitetsutgivning skulle få väsentligt försämrade förutsättningar är det troliga scenariot att Sverige skulle få färre kvalitativt goda böcker.

Utredningens förslag att de pengar som frigörs, 4 miljoner kronor, genom att ett bidragstak per företag/koncern införs i stället ska användas för att höja bidragsnivåerna per titel är vi negativa till. Vi menar att stödpengarna gör bättre nytta om fler titlar får stöd snarare än att ett färre antal titlar får ett något högre stöd. Det är inte heller rimligt att pengar ska föras från litteraturstödet till ett förstärkt kulturtidskriftsstöd. Vill staten öka stödet till kulturtidskrifterna måste detta ske med nya pengar.

Bokbranschen är som inledningsvis nämnts hårt pressad ekonomiskt. Många förlag säger upp personal, drar ner sin utgivning etc. Att i det läget tro att dessa förlag samtidigt skulle bibehålla utgivning av s.k. smala titlar, utan chans att få litteraturstöd, är inte rimligt. Det är också viktigt att komma ihåg att den mer kvalificerade utgivningen har allt svårare att få uppmärksamhet, bland annat eftersom medias kulturredaktioner drar ner sin verksamhet och därmed i allt lägre grad recenserar den här typen av litteratur.

Syftet med litteraturstödet var då det infördes att främja den kvalitetslitteratur som hade svårt att hävda sig på den kommersiella marknaden. Man ville underlätta för de förlag som trots allt satsade på den här typen av utgivning, uppmuntra dem att fortsätta med det – alltså främja utgivning och spridning av kvalitetslitteratur. Syfte var alltså att garantera en kvalitativt bred utgivning och, genom bestämda nivåer för högsta förlagsnettopris, sänka bokpriserna.

Ingenting har hänt på bokmarknaden som gör det ursprungliga syftet irrelevant.

Svenska Förläggareföreningens inställning är att litteraturstödet i sin nuvarande form fungerar väl. Den centrala förutsättningen för ett förlag att erhålla stöd för en titel är bokens kvalitet.

Regler har emellertid under åren införts som i realiteten innebär att inte längre enbart

kvaliteten är avgörande. Boken i fråga får inte tryckas i för stor upplaga, då halveras stödet.

Regeln om en minsta upplaga, ett upplagegolv, är numera borttaget. Emellertid måste förlaget trycka minst 300 exemplar så att böcker finns tillgängliga till det distributionsstöd som infördes 1997. Distributionsstödet innebär för förlagens del att de måste sälja nära 300 exemplar av aktuell bok till 50 % av förlagsnettopriset för att titeln ska erhålla stöd. Dessa exemplar går till folkbiblioteken. Distributionsstödet har inneburit att bibliotekens inköp av böcker minskat hos förlagen. Huvudprincipen, vilken är central och viktig, är att stödet ges till enskilda, redan utgivna titlar. Förlagen står alltså den ekonomiska risken för utgivningen och fattar självständigt beslut om utgivning.

Förläggareföreningen är kritisk till den nya regeln som införts vilken innebär att förlag måste återbetala stöd för det fall en titel säljer över 8 000 exemplar under de sex första månaderna efter det att den tilldelats stöd. Vi tycker att det är märkligt att ett förlag som lyckats få ut den kvalitativt goda boken brett – vilket ju är syftet – ska straffas på detta sätt. Regeln slår hårt mot alla förlag men särskilt mot de mindre förlagen.

Det är inte givet att små förlag har små marginaler och därför i stort sett alltid är i behov av stöd. På motsvarande sätt är det inte givet att stora förlag per definition är vinstrika förlag och av det skälet inte behöver stöd för utgivning av den här typen av litteratur. Alla förlag söker nu stöd på precis samma villkor. Så menar vi att det även fortsättningsvis ska vara.

Författarnas böcker ska, oavsett på vilket förlag de kommer ut, ha samma rätt och möjlighet att komma i åtnjutande av litteraturstöd. Att en titel får litteraturstöd betraktas också av många som en kvalitetsstämpel.

Utökat stöd till backlistdigitalisering

Förlagen är mycket intresserade av den nya digitala utgivningen och många ger också ut digitala utgåvor samtidigt som de ger ut titeln som tryckt originalutgåva. Förlagen har emellertid sällan något ekonomiskt incitament att ge ut äldre titlar som e-böcker. Här skulle ett stöd för utgivningen kunna påverka förlagen och därmed öka e-boksutgivningen.

Om detta förslag förutsätter att litteraturstödet skärs ned är det emellertid mindre intressant. I valet mellan litteraturstöd och stöd för backlistdigitalisering menar vi att litteraturstödet fortsatt är det viktigaste.

Kulturpolitiska insatser för att främja svensk litteratur i utlandet

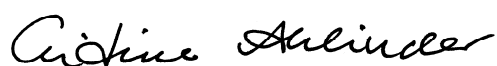
Svenska Förläggareföreningen anser att det statliga stödet för översättningar är helt avgörande för förlagens möjligheter att sälja svenska titlar till utländska förlag. Det är dyrt att översätta böcker, särskilt om avsättningsmöjligheterna är osäkra. Vill vi att svenska titlar ska ha en chans att nå utanför Sveriges gränser måste det finnas översättningsstöd, men pengarna till detta stöd ska inte tas från fungerande bra stödverksamhet utan nya pengar måste tillföras.

De svenska förlagen har redan idag en livaktig relation med förlag och författare från andra länder. De deltar på alla de stora bokmässorna i Europa och i övriga världen och etablerade scener för utländska författare finns dessutom i Sverige. Det är ingen nackdel om nya pengar till olika arrangemang etc. kan tillföras men detta får inte ske på bekostnad av befintlig bra stödverksamhet.

Stärk svenskundervisningen i utlandet

Föreningen är positiv till att staten vill stärka svenskundervisningen i utlandet i syfte att utbilda framtida översättare från svenska språket. Vi vill samtidigt påpeka att det är viktigt att även vi här i Sverige har en bra översättarutbildning, liknande den som funnits på Södertörns högskola. På så sätt skulle våra möjligheter att översätta och ge ut utländska titlar öka.

Stockholm den 22 februari 2013

Kristina Ahlinder, Direktör
070-769 84 45
kristina.ahlinder@forlaggare.se

Eva Bonnier, Ordförande
070-867 32 16
eva.bonnier@abforlag.bonnier.se